

Länsstyrelsen
Stockholm

Handbok för strategisk kommunal vattenplanering

Bilaga 2: Handboken i korthet

Hur ska bilagan användas?

Denna bilaga sammanfattar Handbok för strategisk kommunal vattenplanering. Den beskriver övergripande handbokens olika steg i arbetsmodellen. Handboken innehåller även ett antal bilagor som inte beskrivs i detta sammandrag.

Om handboken

Handboken har samlat bästa tillgängliga kunskap om arbete med vattenplanering hos kommuner och är baserad på erfarenheter och lärdomar från olika kommuners vattenarbete. Handboken ger en generell beskrivning med förslag på hur en kommun kan arbeta med vattenfrågor. Arbets sättet beskrivs ur ett processperspektiv med exempel på vad som är viktigt att tänka på. Arbets sätt och inriktning behöver anpassas till varje kommuns förutsättningar och därför ska handboken användas som inspiration och stöd för att skapa en egen kommunal modell för vattenarbetet i den skala som passar den enskilda kommunen.

Handboken innehåller också flera bilagor som kan vara ett stöd i olika delar av arbetsprocessen.

Handboken är framtagen inom projektet LIFE IP Rich Waters av Länsstyrelsen i Stockholm. Handboken publicerades i december 2018 på www.richwaters.se

Om strategisk vattenplanering

Strategisk vattenplanering handlar om att skapa ett sammanhållet arbets sätt för kommunens vattenfrågor. Kommunen med bolag har som tillsyns- och tillståndsmyndighet, samhällsplanerare, VA-huvudman, dricksvattenproducent

samt som markägare och verksamhetsutövare ansvar för olika vattenfrågor. Kommunens många roller och ansvar innebär både utmaningar och möjligheter.

Genom att arbeta strategiskt och sammanhållet med vattenfrågor skapas bättre förutsättningar för en effektiv resurshantering. Vattenplanering sker i samordning inom kommunen men också i samverkan med andra aktörer. Möjligheterna till positiva synergieffekter ökar. Därmed kan rätt bedrivet vattenarbete bli en värdefull tillgång. Bra vattenarbete skapar ekosystemtjänster, är till gagn för det rörliga friluftslivet, förhindrar översvämningar och kan förebygga skador, för såväl enskilda som det allmänna, som skulle kunna kosta mångdubbelt mer att åtgärda än vattenarbetet i sig.

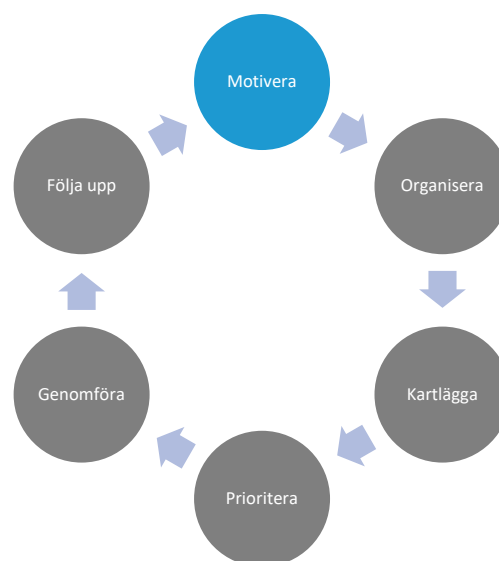
I växande städer finns ett stort behov av bra planeringsunderlag för vattenresurserna. Det sparar pengar i kommunens planarbete eftersom det begränsar utredningskostnader i enskilda detaljplaner. En framgångsrik vattenplanering kan inte enbart grundas på att följa miljökvalitetsnormerna, utan den primära drivkraften måste vara den egna viljan i kommunen att öka vattnets värde och kvalitet. Insikten om olika åtgärders verkliga värde och kringeffekter är nyckeln till ett framgångsrikt miljöarbete. Uppföljning och utvärdering blir värdefulla delar i arbetet för att tillse att effekten av de planerade insatserna blir den förväntade.

Nyckelfrågor för en framgångsrik vattenplanering

1. Skapa samsyn i vattenplaneringen mellan kommunens ambitioner och lagkrav.
2. Bygg en robust och bred organisation internt med en tydlig beslutsordning och ansvarsfördelning.
3. Bygg en gemensam kunskapsbas kring problembild och åtgärdsbehov.
4. Prioritera åtgärder metodiskt i samverkan med berörda aktörer.
5. Säkerställ genomförande genom samordning internt och samverkan externt.
6. Säkerställ finansiering genom att motivera internt och där nödvändigt, externt.
7. Följ upp och utvärdera vattenarbetet, såväl det organisatoriska som det praktiska för fortsatt utveckling och effektivisering.

Steg 1: Motivera

Varje kommun behöver hitta egna argument över vilka fördelar och vinster det finns med att arbeta strategisk med vattenfrågor. Vattenresurserna ska behandlas som vilken planeringsförutsättning och naturresurs som helst, det vill säga dels utifrån de lagkrav som finns, men det går också att hitta synergieffekter i arbetet som kommunen kan dra nytta av. Den politiska viljan att driva och utveckla vattenfrågorna är en avgörande faktor för hur väl en kommun lyckas med vattenarbetet.

I många fall kan det också vara nödvändigt att utbilda internt för att skapa bättre förståelse för vattenfrågan som resurs.

Tre viktiga punkter

- Hitta ert "varför" – varför vattenfrågorna är viktiga och vilka vinster det finns för kommunen att arbeta med en sammanhållen vattenplanering.
- Hitta vem som behöver motiveras? Vem behöver motiveras för att "komma vidare"? Beslutsfattare, intern organisation?
- Skapa samsyn mellan egna ambitioner och lagkrav.

Argument som kommuner använt för att utveckla vattenarbetet:

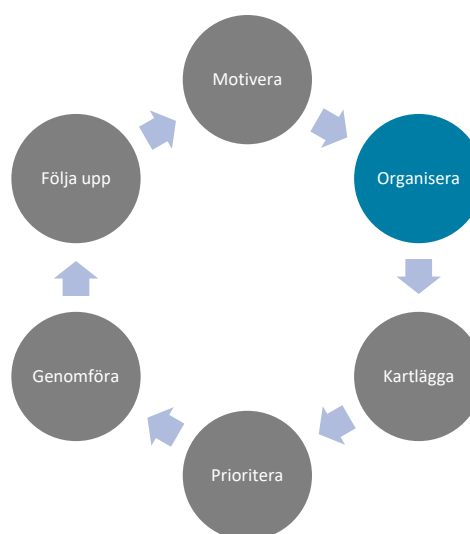
- Hitta ett mer sammanhållet, resurseffektivt och ändamålsenligt arbetssätt utifrån det ansvar kommunen har för olika vattenfrågor.
- Skapa en robust organisation för vattenarbetet för att ge bättre förutsättningar att genomföra åtgärder.
- Skapa samsyn internt kring hur vattnet ska användas, utvecklas och skyddas för att bättre klara riskerna i ett förändrat klimat, trygga dricksvattenförsörjningen och öka kommunens attraktionskraft.
- Skapa bättre möjlighet att följa lagkrav. Exempelvis behöver kommuner med en offensiv samhällsplaneringsprocess särskilt prioritera uppfyllelse av miljökvalitetsnormerna för vatten eftersom länsstyrelsen har en skyldighet att upphäva en kommuns beslut om detaljplan om beslutet kan innebära att en miljökvalitetsnorm inte följs." (jfr. 11 kap. 10 och 11 §§ PBL).

- Skapa arbetssätt som främjar synergieffekter.
- Skapa bättre underlag till verksamhetsplanering och budgetarbete.
- Öka kunskap kring vattenfrågorna både bland medborgare men också internt inom kommunen för att minska negativ påverkan på vatten samt öka förståelse för varandras arbetsområdet.

Steg 2: Organisera

En viktig faktor för att lyckas med vattenarbetet i en kommun är att etablera en robust organisation där varje aktörs ansvar fastställs. Den politiska förankringen är central tillsammans med att skapa en förvaltningsöverskridande organisation för samsyn kring vattenarbetet. Det besparar många diskussioner i senare skede när operativa åtgärder ska genomföras.

Eftersom vatten inte följer administrativa gränser är det också viktigt att utveckla samverkan med externa aktörer ur ett avrinningsområdesperspektiv.

Intern samordning för vattenarbetet

Kommunfullmäktige har det övergripande ansvaret för kommunens strategiska vattenarbete och det bör inte vara annorlunda för vattenplaneringen. För en effektiv vattenplanering behövs en robust intern organisation. Det är därför viktigt att det finns en delegationsordning som tydligt beskriver de olika grupperna och funktionernas roller.

Det finns fördelar med att skapa en strategisk vattengrupp som beslutar och styr kommunens vattenarbete. Här finns representation från förtroendevalda, förvaltningschefer eller andra funktioner med mandat att fatta beslut. Vidare behövs en eller flera tjänstepersongrupper med förvaltningsöverskridande representation. Den/de bemannas av enheter som arbetar med vattenfrågor. Gruppen bereder underlag inför beslut, utgör expertstöd och genomför det vattenarbete som beslutas i den strategiska gruppen. De insatser som planeras ska beskrivas i verksamhetsplaneringen. Slutligen så kan det vara en fördel att ha en vattensamordnare som håller samman vattenarbetet internt, planerar och följer upp arbetet, rapporterar till styrgrupp samt är kommunens kontaktperson för vattenarbetet mot externa.

Samarbete med aktörer utanför kommunen

Med extern samverkan menas i detta sammanhang aktörer som inte ingår i den kommunala förvaltningen men som har påverkan på vattenmiljöerna eller påverkas av kommunens vattenarbete. Det finns många vinster i samverkan inom avrinningsområdet med olika aktörer, bland annat enklare beslutsvägar om samverkan formaliseras och samordnade insatser om åtgärder som gynnar fler än en aktör.

Samverkan tar tid. Gör därför en plan för vilka målgrupper du behöver nå i avrinningsområdet, vilka frågor som behöver lyftas och vilket mervärde det kan ge, samt ta kontakt med berörda. Ta reda på vilka samarbeten som redan finns. De olika aktörerna kommer att ha olika förutsättningar för samarbete och samverkan vilket ska diskuteras när samarbetet inleds.

För mindre kommuner med färre resurser kan samarbete med andra kommuner bli avgörande för ett lyckat vattenarbete. Genom att dela på resurser, exempelvis projektledare eller vattensamordnare, kan även mindre kommuner komma längre i arbetet. Det finns många samarbetsvinster med gemensam planering, delad finansiering och gemensamma prioriteringar kring genomförande av åtgärder, särskilt i ett avrinningsområdesperspektiv.

Tre viktiga punkter

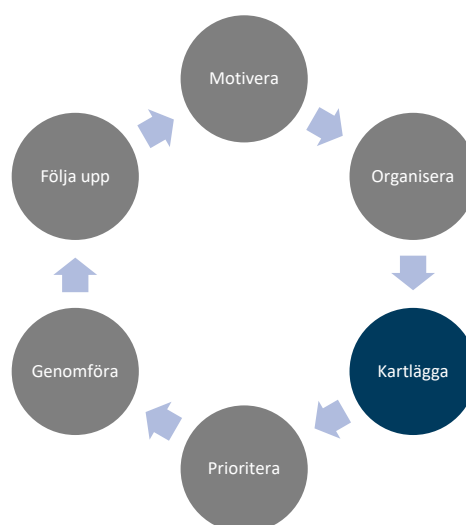
- Skapa en robust intern organisation med bred representation från olika delar av kommunen.
- Besluta om en delegationsordning som beskriver roller och ansvar.
- Samverka med externa för ökad kunskap och mer resurseffektiva insatser, exempelvis gemensam planering, finansiering och genomförande av åtgärder.

Steg 3: Kartlägga

Kunskapsunderlag behövs för att skapa en god bild över tillståndet i miljön och vilka utmaningar kommunen står inför. Utifrån kunskapsunderlaget bedöms sedan vilka insatser som är mest prioriterade.

Vilken typ av underlag som bör samlas in bedöms utifrån syftet med insamlingen. Olika typer av underlag och information inhämtas både internt och externt.

Resultatet från kartläggningen kan även användas i senare skede som underlag vid genomförande av åtgärder eller i upphandling av tjänster. Det kan också finnas anledning att återkomma till detta steg för att komplettera lägesbilden eller om syftet med själva vattenplaneringsprocessen förändras. Glöm inte att bestämma hur det insamlade underlaget ska förvaltas och förvaras.

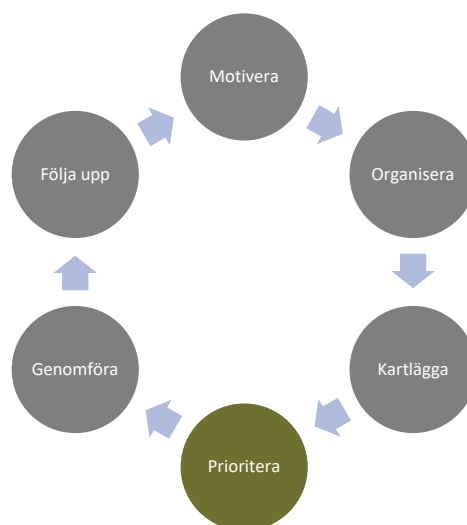

Tre viktiga punkter

- Bygg en gemensam kunskapsbas kring problembild och åtgärdsbehov.
- Fundera över vilket underlag som är nödvändiga och tillräckliga för att kunna fatta beslut om fortsatt arbete.
- Tänk på hur resultatet från insamlingen ska förvaras och förvaltas. Det kommer med största sannolikhet att användas i andra uppdrag och projekt.

Steg 4: Prioritera

Det finns sällan ekonomiska eller personella resurser för att genomföra samtliga åtgärdsförslag som är resultatet av kunskapsinsamlingen. Kommunen behöver därför prioritera internt, och ibland även i extern samverkan inom avrinningsområdet. Det krävs en prioriteringsprocess i ett strategiskt arbete för att identifiera nyckelfrågor. Dessutom finns det olika tidskrav att förhålla sig till, år 2021/2027 ska våra vatten uppnå god vattenstatus och samhället kan förvänta effekter på samhälle och miljö i ett förändrat klimat.

I de flesta fall finns en fördröjning av mätbara effekter i naturmiljöerna efter genomförande av fysiska åtgärder.

Genom att strukturera vattenarbetet ökar möjligheterna att genomföra rätt åtgärder i rätt tid vilket kan spara resurser och ge ett bättre slutresultat. Det är ingen motsats att genomföra åtgärder medan planerings- eller prioriteringsarbetet pågår om det finns medel och möjlighet. Ibland är det till och med nödvändigt, särskilt i kommuner med stort markexploateringsstryck.

Det finns olika metoder och modeller till hjälp att prioritera. Syftet avgör vilken metod eller modell som är mest lämpat. Verktygen är bra för att starta en diskussion kring frågan, men bör aldrig stå ensamma i en prioriteringsprocess.

Tre viktiga punkter

- Prioritera metodiskt! Behovet av åtgärder överskrider ofta budget och därför behöver insatserna prioriteras. Hitta en metod som passar ert syfte.
- Använd underlaget från kunskapsinsamlingen för att fatta faktabaserade beslut.
- Involvera berörda aktörer och utgå från ett avrinningsområdesperspektiv! Arbetet gynnas av att prioritera gemensamt eller i samråd med de som berörs av åtgärderna.

Steg 5: Genomföra

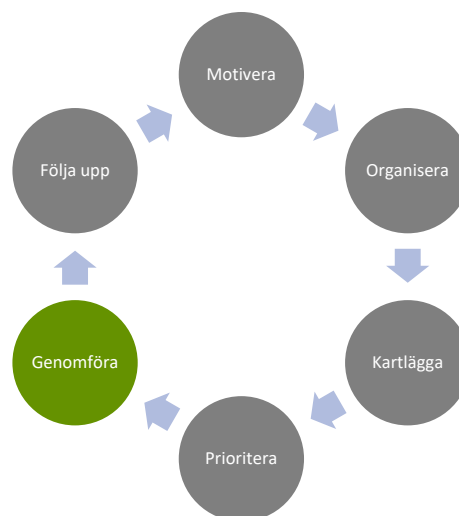
Genomförandet är en process i sig, och även denna ska planeras och dokumenteras. Genom ett gediget förarbete förenklas genomförandeskedet.

Åtgärder kan delas upp i administrativa, förberedande och fysiska åtgärder. Administrativa åtgärder är framtagande av t.ex. planer och program för vatten.

Vattendokumenterna bör vara styrande dokument för hur kommunen ska arbeta med vattenfrågorna. De beskriver målsättningar, ansvarsfördelning och olika typer av åtgärder som krävs för att nå målen. Det blir enklare med uppföljning och utvärdering av arbetssätt för vattenplaneringen som helhet eller delar av vattenplaneringen om det finns ett dokument som samlar frågorna.

Förberedande åtgärder fokuserar mer på framtagande av underlag, t.ex. om något saknades i kartläggningsprocessen.

Fysiska åtgärder syftar på "spaden i backen"- åtgärder så som att anlägga en våtmark, riva ett vandringshinder eller bygga en dagvattendamm. Det är viktigt med en god projektplanering, särskilt om flera aktörer ingår i projektet. Glöm inte heller att dokumentera och följa upp arbetet för att utveckla arbetssättet.

Tre viktiga punkter

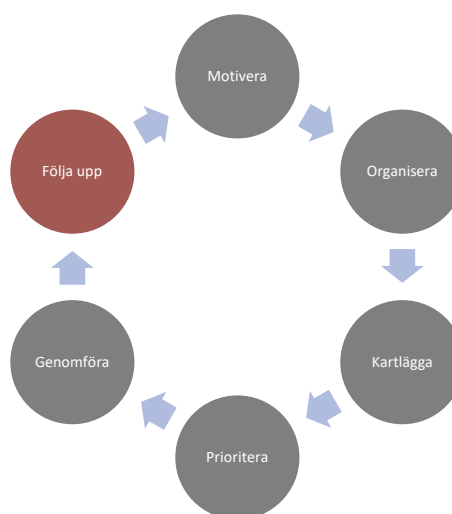
- Genomförandearbetet är en process i sig. Dokumentera för erfarenhetsutbyte och lärande.
- Säkerställ genomförande och finansiering genom planering och samordning internt, och samverkan och samarbete externt.
- Kommunicera och förankra resultatet för samsyn i genomförande.

Steg 6: Följa upp

Arbetet med vattenfrågor kräver regelbunden uppföljning och utvärdering för att stämma av så att rätt insatser prioriteras utifrån både kortsiktiga och långsiktiga behov, och att arbetet ger det utfall som önskades. Uppföljning och utvärdering är värdefullt för att utveckla arbetsrutiner och undvika fallgropar i framtida arbete.

Uppföljning av vattenarbetet bör ske i samband med kommunens övriga uppföljning. I de flesta fall finns en fördröjning av mätbara effekter i naturmiljöerna efter genomförande av fysiska åtgärder, och uppföljningen bör inte vara en engångsföreteelse direkt efter implementering.

Genom att utvärdera arbetet skapas underlag att följa upp effekterna av det som planerades för att utveckla arbetssätt och förbättra slutresultatet. Blev resultatet som det var tänkt? Vad fungerade bra? Vad fungerade mindre bra? Utvärderingen kan genomföras när som helst det finns ett behov av att veta hur arbetet fungerar. Glöm inte bort att kommunicera resultatet från uppföljning och utvärdering med relevanta aktörer.

Tre viktiga punkter

- Följ upp och utvärdera vattenarbetet, såväl det organisatoriska som det praktiska, för fortsatt utveckling och effektivisering.
- Följ upp vattenarbetet i samband med kommunens övriga uppföljning.
- Kommunicera och förankra resultatet från uppföljningen och utvärderingen med berörda aktörer.